

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Крюкова Андрія Володимировича
«Польська аграрна колонізація в Галичині (1919–1939 рр.)», подану до захисту
на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю
07.00.02 – всесвітня історія

Багатовимірність українсько-польських відносин у міжвоєнний період в умовах сучасного наукового дискурсу підштовхує українських істориків до нового переосмислення тогочасних подій та процесів. Однією з найгостріших залишається тема польської національної політики щодо українців, втіленням якої стала інкорпорація західноукраїнських земель до складу Польської держави. Попри те, що українськими істориками ця тема досить добре висвітлена, дослідження її різних проявів потребує нових підходів. Однією з таких гострих є тема особливостей аграрного реформування, здійснене польською владою, та її наслідки для Східної Галичини. Саме таке завдання поставлене Крюковим Андрієм Володимировичем у його дослідженні «Польська аграрна колонізація в Галичині (1919–1939 рр.)».

Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків. Структура роботи логічна, підпорядкована меті та науковим завданням.

Вступна частина роботи містить усі необхідні елементи: актуальність, об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження, його наукову новизну й практичне значення, територіальні та хронологічні рамки. Актуалізуючи тему дослідження, автор допускається неточностей у трактуванні поняття «аграрна колонізація». Колонізація, як поняття, насамперед передбачає освоєння вільних земель з метою їх подальшого заселення, автор ж її асоціює зі створенням нових поселень поляків в українському етнічному анклаві, що швидше відповідало б поняттю «внутрішня польська колонізація». Більш чітких формулювань потребує й визначення мети та завдань дослідження, назва

роботи не відповідає предмету дослідження. Визначений автором предмет дослідження значно ширший заявленої теми дисертації.

Щодо основної частини, то її побудова є логічною, структура роботи охоплює всі головні аспекти досліджуваної проблеми, що уможлиблює її належне висвітлення в цілому.

Перший розділ традиційно присвячений аналізу історіографії, характеристиці джерельної бази та обґрунтуванню методологічних основ дослідження.

Наукове дослідження написане на основі аналізу значного історіографічного доробку, представленого українською, російською, радянською, польською та білоруською історичними школами (понад 280 позицій). Найбільш чисельно представлена українська історіографія різних періодів. Використання робіт різних історіографічних шкіл дозволило автору залучити широкий фактологічний матеріал та сформулювати власні підходи до висвітлення теми.

Джерельна база представлена архівними неопублікованими документами (68 позицій) та опублікованими джерелами – збірниками документів та матеріалів (80 позицій), періодикою (24 позиції), мемуарною літературою (28 позицій). Дослідником використані фонди Центрального державного історичного архіву України у Львові (25 справ), Державних архівів Львівської (2 справи), Івано-Франківської (22 справи) та Тернопільської (15 справ) областей, Архіву нових актів м. Варшави (4 справи).

Проведений здобувачем аналіз наявного історіографічного доробку та джерельної бази засвідчує належний рівень її теоретичного узагальнення та джерельного забезпечення. Історіографію теми згруповано у п'ять блоків: 1) праці українських дослідників міжвоєнного періоду; 2) публікації радянських учених; 3) роботи сучасних вітчизняних дослідників; 4) студії української діаспори; 5) доробок зарубіжних, передусім польських, учених. Деякі застереження викликає перша група історіографічного аналізу – праці українських дослідників міжвоєнного періоду. По-перше, частина вказаних

робіт не є історичними дослідженнями, а історичними джерелами, оскільки вони представляють різного роду аналітично-оглядові рефлексії фахівців із різних галузей знань. По-друге, постає питання, чому автор не відносить до цієї групи українських радянських істориків міжвоєнного періоду? Огляд студій української діаспори нагадує огляд розвитку української історичної думки за кордоном (с. 20), а радянської історіографії, як опис досліджень українсько-польської тематики. Історіографічний огляд виграв би, коли б автор побудував його не за принципом стосунку до теми дисертації, а за внеском у розкриття предмету дослідження. Більш чіткого викладу потребує й висвітлення внеску різних авторів у дослідження даної тематики.

Для написання роботи застосовано комплекс загальних та спеціальних наукових методів. Методологічні принципи, на які орієнтувався автор, та обрані ним методи дослідження, на нашу думку, забезпечили достовірність та обґрунтованість одержаних результатів. Подекуди висвітлення теоретико-методологічних засад дослідження нагадує розлогі описи загальних проблем методології, впливу марксистсько-ленінської методології, проблем історичної науки та наукового пізнання тощо.

Другий розділ роботи присвячений формуванню колонізаційної політики Польщі. У підрозділі 2.1. «Законодавча база» (на нашу думку доцільніше було б його назвати «Формування законодавчої та нормативно-правової бази») автор відстежив формування нормативно-правових механізмів реалізації внутрішньої колонізаційної політики. Для цього дисертант аналізує різного роду законодавчі та нормативно-правові акти, які регламентували різні аспекти аграрного реформування в Другій Речі Посполитій. Деякі застереження викликає характер проведеного аналізу. Нормативні документи часто висвітлюються дуже узагальнено та хаотично. Не відстежуються їх позитивні та негативні сторони, причини їх прийняття та те, як вони вплинули на формування колонізаційної політики. Подекуди створюється враження, що предметом дослідження є аграрна реформа, а не колонізаційна політика польської влади (78 – 80 с.). У підрозділі 2.2. «Земельні реформи у контексті колонізаційної політики» автор

звертає особливу увагу на ставлення політичних партій до вирішення аграрного питання в Польщі. Значна увага приділена міжпартійній дискусії в польському парламенті щодо форм, методів та засобів реалізації аграрної реформи, натомість, колонізаційна складова цієї реформи не відстежується. За змістом та формою викладу матеріалу цей параграф дуже схожий на попередній. Значна увага відводиться опису загального суспільно-політичного та соціально-економічного становища, на фоні якого здійснювалася аграрна реформа.

У третьому розділі «Реалізація польської аграрної колонізації в Галичині» висвітлюється військове та цивільне осадництво, як інструмент польської колонізації Східної Галичини. Значну увагу акцентовано на описі українсько-польських відносин в Східній Галичині, національній дискримінації українців у різних сферах, етносоціальних та демографічних процесах. Викладений у цьому розділі матеріал частково перегукується з другим та четвертим розділами. Автор вкотре повертається до опису різних аграрних законопроектів та міжпартійної дискусії щодо норм землеволодіння в сеймі. Хронологічно підрозділ 3.1. мав би висвітлювати перебіг та стан осадництва у 1920-х рр., а підрозділ 3.2. – в 1930-х рр., проте цей хронологічний принцип викладу не витримано. Замість аналізу особливостей колонізації 1930-х рр. автор знову повертається до даних парцеляції 1920-х рр. (с. 125 – 126) і фактично аналізує перебіг аграрної реформи. На нашу думку дещо недостатньо прослідковано наслідки впровадження аграрної реформи на зміну структури земельної власності та національного складу населення Східної Галичини. Автор замість відстеження географії та динаміки зростання чисельності польських господарств вдається до аналізу стану землеволодіння українців, про що вже йшлося в підрозділах 2.1. та 2.2. (с. 115–116).

Четвертий розділ «Антиосадницька боротьба українців Галичини» висвітлює прояви опору українців аграрній колонізації, законодавчі ініціативи українського представництва у сеймі й сенаті Польщі, спрямовані на реформування аграрного сектору країни.

У підрозділі 4.1. «Аграрне питання у діяльності українських політичних партій та громадських організацій» акцентовано увагу на антиосадницькій спрямованості політичних програм та практичної діяльності провідних українських політичних партій (УНДО, УСРП, УСДП, Сельроб та ін.) і громадських інституцій Галичини. Значна увага приділена висвітленню програмових положень українських політичних партій щодо земельного реформування та організації акцій протесту проти впроваджуваної польською владою аграрної реформи; висвітленню їх культурно-просвітницької та економічно-господарської діяльності. Здобувач розглядає позицію українських політичних партій різного ідеологічного спрямування щодо наділення землею безземельних та малоземельних селян без викупу, як основний механізм захисту соціальних та національних прав українців і не дає власної оцінки такої позиції. Повстає питання наскільки ефективним для інтенсифікації сільськогосподарського виробництва був такий підхід? Наскільки він відповідав світовим тенденціям аграрного реформування? Чи гасло соціалізації землі не було засобом боротьби за політичну підтримку потенційних виборців та інструментом політичної дестабілізації, і не заводило в глухий кут українсько-польський політичний діалог та провокувало польську владу до жорстких антиукраїнських акцій?

У підрозділі 4.2. «Аграрна колонізація Галичини в контексті парламентської діяльності українських послів і сенаторів у Другій Речі Посполитій» проаналізовано законодавчі ініціативи та позицію українського представництва у вищому законодавчому органі країни, спрямовані на вирішення численних проблем галицького села. Окрім аграрних питань автор висвітлює позицію українських послів щодо різних поточних проблем українського національного життя: захисту інтересів української кооперації в Галичині; закриття українських кооперативів на Волині; впливу нового виборчого законодавства на демократичність виборчого процесу; дискусії довкола нової конституції (1935 р.); обстоювання інтересів українців під час формування бюджету та виділення дотацій тощо. Різноманітність висвітленої

автором парламентської дискусії відволікає від предмету дослідження. По-суті, висвітлюється діяльність українських послів до сейму й сенату з обстоювання політичних, соціально-економічних та національно-культурних інтересів українців.

До переліку загальних зауважень слід віднести переобтяженість тексту фактологічним матеріалом та розлогими теоретичними відступами щодо питань, які мають опосередковане відношення до теми.

Деякі зауваження слід висловити й щодо висновків у кінці розділів та загальних висновків. Вони значно ширші поставлених завдань, іноді нагадують стислий виклад основного змісту. Текст містить полонізми (жовніри (с. 76), парцели (с. 77), постерунок (с. 119), спортові (с. 121)) та граматичні помилки (с. 105, 107, 122, 188)

Основні результати і теоретичні положення дисертації Крюкова А. В. сформульовані у висновках та положеннях, які виносяться на захист. Висновки у повній мірі базуються на викладених в основній частині фактах, оцінках та судженнях. Результати своїх досліджень дисертант широко оприлюднив для наукової громадськості, взявши участь у багатьох науково-практичних конференціях, у тому числі й міжнародного рівня. Опубліковані статті (18 фахових наукових публікацій), а також автореферат дисертації у достатній мірі відображають результати досліджуваної теми.

Робота містить значку кількість додатків (28 сторінок), які відображають різні соціально-економічних показники становища галицьких воєводств, проте автор їх не використовує та не аналізує в тексті дисертації.

У цілому ж виклад основної частини роботи забезпечує реалізацію дисертантом поставленої ним наукової мети та завдань. Зроблені зауваження, в цілому, не впливають на загальну позитивну оцінку виконаної роботи. Дисертація Крюкова А. В. «Польська аграрна колонізація в Галичині (1919–1939 рр.)» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, таким, що відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою

Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її автор Андрій Володимирович Крюков заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія.

Офіційний опонент,
доктор історичних наук, професор,
декан історичного факультету
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки

А. Г. Шваб

[Handwritten signature]

Влада І.Т.
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету
04 06 2014

Семенюк Л.С.